

3. Малиненко О. Особливості лінгвістичної категоризації емоцій. *Нова Філологія*. 2014. №62. С. 186-192.
4. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови: Монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351с.
5. Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси: монографія. Київ : НАН України. Інститут української мови, 2009. 240 с.
6. Kieraś, W., Kobyliński, Ł., Komosińska, D., Rudolf, M., Shvedova, M., Zwierzchowska, A. PAWUK: Extensive Annotated Web Corpus of Ukrainian. In: Lees, M.H., et al. *Computational Science – ICCS 2025*. ICCS 2025. Lecture Notes in Computer Science, vol 15904. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-97629-2_7.

Яворівська Наталія,
студентка
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
науковий керівник – доктор філософії в галузі філології,
викладач Юлія Костюк

ВЗАЄМОДІЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ Й ДІАЛЕКТІВ ЯК ОСНОВА УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПРАЦЯХ В. СІМОВИЧА

Становлення спільноти як нації нерозривно пов'язане із формуванням її культурних та духовних основ. У цьому процесі важливу роль відіграють історичні традиції, культурна спадщина та система цінностей народу, проте саме мова є ключовим чинником формування національної ідентичності, оскільки відображає історичний розвиток народу та його цінності. Водночас мовна система не є однорідною: поряд із літературною формою функціонують територіальні діалекти, які відображають регіональні особливості мовлення та утворюють важливе підґрунтя розвитку усталених правил мови.

Проблема співвідношення літературної мови й народних говорів займає важливу нішу в українському мовознавстві. Значний внесок у дослідження даного питання зробив Василь Сімович. У своїх працях він окреслював ознаки

ідентичності української мови на протигагу російській шляхом визначення органічних зв'язків літературної мови з живою народною. Такий спосіб повинен стати сприйнятливим для читача, який навчався російської граматики у російській школі, щоб полегшити зіставлення мовних явищ обох мов. Це дає змогу переконатися в самостійності української мови, її власних закономірностях і зробити відповідні висновки [2, с. 7]. Аналізуючи праці Василя Сімовича, варто зазначити, що науковець розглядав взаємодію літературної мови й діалектів як процес двосторонній, де літературна мова виступає засобом формування стандартів, які систематизують мовні явища, тоді як діалекти зберігають живу практику спілкування, служать джерелом нових слів і конструкцій, що поступово можуть вкорінюватись в нормативну систему. Він стверджував, що «з самої граматики ніхто ніколи ще мови не навчився й не навчиться» [2, с. 18]. Це підтверджує той факт, що така взаємодія забезпечує динамічний розвиток мови, її пристосування до сучасних потреб суспільства та збереження комунікативної ефективності.

Василь Сімович наголошував, що деякі читачі звикли до норм, запроваджених видавництвами в Галичині, а інші оперували офіційним курсом УРСР, який значною мірою наближав українську мову до російської. Та все ж, створюючи словник, Сімович обрав принципову позицію: опиратися на правописні норми, розроблені київською Українською академією наук. На його переконання, саме ці правила відображали природну будову української мови, її власні закони та історично сформовані тенденції розвитку. Саме цей підхід забезпечував наукову достовірність, зберігаючи самобутність мови та підтримуючи її внутрішню логіку, незалежну від інших мов [3, с. 7]. Василь Сімович був видатним ученим-мовознавцем, який вирізнявся науковою чесністю, ґрунтовним знанням джерел та повагою до мовних фактів. Найвагомішою частиною його мовознавчої спадщини залишаються численні підручники та посібники з української мови [1, с. 78].

Важливим тут є національно-культурний аспект. Сімович послідовно вживає у своїх працях прикметник «московський» у значенні «російський»,

підкреслює унікальні риси української мови, що вирізняють її серед слов'янських мов.

Він окремо виділяє таких носіїв говірок: Наддніпрянці, Наддністрянці, Волиняки, Покутяни, Підгоряни, Гуцули, а також регіони – Київщина, Підгір'я, Галичина, Закарпаття, Буковина, Поділля, Полісся, Волинь, Покуття, Карпати, Холмщина, Чернігівщина [2, с. 48]. «Грамматика української мови» В. Сімовича дає розуміння, що українські діалекти цих носіїв зберігають архаїчні форми, у яких відображено внутрішні закономірності мови. Так, до говіркових елементів автор відносив залишки дієслівних форм І особи множини на *-сми (-сьмо)*, які додаються до форми І особи однини: *зробив-сми, був-сми, сказав-сми*. Сімович зазначає, що такі форми ще збереглися у Підгір'ї, між Гуцулами та на Буковині, проте письменники-галичани їх уже не вживали [2, с. 258]. У південних регіонах України, Сімович зауважив таку особливість: де наголос не падає на закінчення *-ить*, кінцеве *-ть* відпадає, а дієслово отримує закінчення *-е* або *-и* (наприклад: *носе, робе, возе*) [2, с. 306]. Подібні трансформації І особи однини широко поширені на Буковині, Поділлі, Київщині, Херсонщині та інших регіонах [2, с. 307]. При цьому більшість таких народних форм є усталеними на підсвідомому, генетичному рівні, що Сімович трактує як «живу свідомість» мови [2, с. 278].

Однією з ключових рис, яку відстоював Сімович, було використання літери *г*. Він зауважував, що на Наддніпрянщині під впливом російської мови, яка має лише одну літеру для передачі відповідних звуків, поширився звук [g] там, де історично мав бути [ɣ], наприклад у словах *геометрія, гімназія, географія* [2, с. 86]. Доводячи важливість цієї літери для української традиції, вчений посилався на київські друки XVII століття [2, с. 86].

Не меншу увагу приділено м'якості звука [y]. Сімович наголошував, що м'якого [y] не має жоден інший слов'янський народ, крім українців [2, с. 44]. Саме тому правильна вимова слова *паляниця* слугувала та слугує своєрідним етнічним маркером, який іронізували у народі [2, с. 51]. При цьому автор

фіксував діалектні відхилення, наприклад тверду вимову [ц] у покутських та підгірських говірках (*хлопец, кравец*) [2, с. 51].

Особливий інтерес у Сімовича викликали числівники. Він виявив, що в народній мові по всій Україні природним є вживання соток поза тисячу (*одинадцятьсот, п'ятнадцятьсот*) і відзначав, що письменники часто уникають таких автентичних форм [2, с. 235]. Також він виправляв помилку галицької інтелігенції, яка вживала числівник «тисяча» у чоловічому роді (*один тисяч*), що було наслідком польського впливу [2, с. 235].

Поглиблений аналіз праць Василя Сімовича дозволяє стверджувати, що взаємодія літературної мови та діалектів є фундаментальною для збереження та розвитку української національної ідентичності. Літературна мова виступає певним стандартизатором: вона впорядковує мовні явища, формує граматичні та орфографічні норми, забезпечує єдність мовної системи і служить засобом комунікації на загальнонаціональному рівні. Водночас, не на противагу, а у спільності з унормованою мовою, діалекти зберігають живу практику, локальні звукові та граматичні особливості, а також багатство народної лексики.

Сімович показав, що народна мова не є лише історичною пам'яткою: вона є активним підґрунтям розвитку літературної мови, зберігаючи «живу свідомість» минулих поколінь та демонструючи регіональні особливості, що збагачують загальнонаціональний мовний стандарт. Своїми дослідженнями він підкреслив, що українська мова має власні закономірності, історично сформовану структуру та внутрішню логіку, відмінну від інших слов'янських мов.

Таким чином, взаємодія літературної мови та об'єднує різні регіони України, дозволяючи поєднати Захід і Схід через спільні закономірності та відмінні локальні риси. Саме через такий діалог мова стає живим чинником національної ідентичності, відображає історичний досвід народу та сприяє його культурній консолідації, одночасно адаптуючись до сучасних потреб суспільства і зберігаючи власну самобутність.

Список використаної літератури

1. Гуйванюк Н. Соціолінгвістичні коментарі у «Граматиці української мови» Василя Сімовича. *Мова і суспільство*. 2010. Вип. 1. С. 78–87.
2. Сімович В. Граматика української мови. Київ ; Ляйпциг, 1919. 584 с.
3. Сімович В. Правописний словник. Львів; 1941. 784 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/mobile/#/view/10658> (дата звернення: 28.03.2024).